

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

Ro'yxatga olindi

№ 563

“29” 08 2022 y.

AVTOMOBILLARNING ELEKTR JIHOZLARI VA

ELEKTRON TIZIMLARI FANINIDAN

SILLABUS

Bilim sohasi:	300 000 – Ishlab chiqarish-texnik soha
Ta'lim sohasi:	310 000 – Muhandislik ishi
Ta'lim yo'nalishi:	5310600 – Transport vositalari muhandisligi (avtomobil transporti)

Qarshi – 2022

Fanning nomi: "Avtomobillarini ng elektr jihozlari va elektron tizimlari"	Fan (modul) turi Umumkasbiy fanlar	Fan (modul) kodi AEJET 3209	Ta'lim tili: o'zbek
O'quv yili: 2022/2023	Kurs va semestr III kurs, V, VI semestrlar	ECTS krediti: 7 (V semestr – 3 VI semestr – 4)	Haftalik dars soati: V semestr – 3 VI semestr – 4
Umumiy o'quv soatlari: 210	Ma'ruza: 46	Amaliy mashg'ulot: -	Laboratoriya mashg'ulotla ri: 60
	Mustaqil ish: 104	-	-

II. Fanning mazmuni

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2017 yil 28 oktabr kuni Toshkent shahariga faollar bilan o'tkazilgan uchrashuvda berilgan topshiriqlar bayonining 12-bandiga muvofiq Toshkent avtomobil yo'larini loyihalash, qurish va ekspluatatsiyasi instituti professor-o'qituvchilar tomonidan bakalavriat yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklarining fan dasturlari xozirgi zamon talablaridan kelib chiqib, yangidan ko'rib chiqildi. Dasturning asosiy qismidagi mavzular soha korxonalaridagi mavjud muammolar asosida shakllantirildi.

Zamonaviy transport vositalarining elektr jihozlari va elektron tizimlar bilan jihozlanish darajasi yildan yilga ortib bormoqda. Transport vositalari uchun mutloq yangi bo'lgan elektron va mikroprosessorli boshqaruv tizimlari ishlab chiqildi va joriy qilinmoqda. Avtomobillarning samarali ishlatish, harakat xavfsizligini ta'minlash, chiqindi gazlardagi zaxarali moddalarning miqdorini kamaytirish muammolari ko'p hollarda faqat yuqori tezlik va ishonchlilikga ega bo'lgan elektron boshqarish tizimlari hisobiga hal bo'lmoqda. Elektr va elektron jihozlarning yangi avlodi bilan jihozlangan avtomobillarga texnik xizmat ko'rsatish uchun yuqori malakali mutaxassislar kerak bo'ladi. Bu fan zamonaviy transport vositalariga texnik xizmat ko'rsatish, ularni diagnostika qilish jarayonlarini samarasini oshirishda katta axamiyatga ega.

2.1. Fanni o'qitishdan maqsad - Mazkur fanning o'qitishning asosiy maqsadi transport vositalarining elektr jihozlari va elektron tizimlari bo'yicha chuqur bilim berish va uning asosida avtomobillarning elektr jihozlarini samarali hamda ishonchli ishlatish uslublarini o'rgatish.

Fanning vazifalari Fanni o'rganish vazifalari bakalavriatda quyidagi bilim va ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat: elektr jihozlari va elektron tizimlarni transport vositalarining ishonchli va samarali ishlatishda tutgan o'rni va ahamiyati; zamonaviy avtomobillarining elektr ta'minot, ishga tushirish, o't oldirish, yoritish va darak berish tizimlari, nazorat-o'lchov asboblari va avtomobilning asosiy agregatlarini elektron tizimlarining tuzilishi, ishlashi va ularga xizmat ko'rsatish asoslarini o'rgatish; elektr jihozlarning rivojlanish istiqbollari bilan talabarni tanishtirish, ularda elektr jihozlarini sinash va olingan natijalarga ko'ra asosli xulosalar chiqarish bo'yicha ko'nikmalar hosil qilishdir.

Ushbu fanni o'qitish jarayonida, ma'ruza va laboratoriya mashg'ulotlari o'tkazish ko'zda tutilgan. Ma'ruzalar o'qitishning interaktiv usullaridan (animatsiya elementlari kiritilgan ma'ruzalarning elektron shakli, multimediali filmlar va xokazo) foydalanib o'tiladi. Laboratoriya mashg'ulotlari zamonaviy qurilma va virtual vositalar yordamida o'tkaziladi. Fanni o'zlashtirish darajasi talabalarining mustaqil ish bajarish yo'li bilan kuchaytiriladi.

II. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentliklar)

Fan bo'yicha talabalarining bilimiga, ko'nikma va malakasiga qo'yidagi talablar qo'yiladi. **Talaba:**

- transport vositalarining elektr jihozlari va elektron tizimlarining xozirgi holati va rivojlanish istiqbollari;
- transport vositalarining elektr jihozlariga qo'yiladigan talablar;
- transport vositalarining ishonchli va samarali ishlatishda elektr jihozlari va elektron tizimlarining axamiyati hamda o'rni haqida **tasavvurga ega bo'lishi kerak.**
- avtomobil elektr jihozlarning umumiy sxemasi va uning aloxida funksional tizimlarini;
- elektr jihozlarning aloxida asbob va agregatlarning vazifasi, tuzilishi, ishlash prinsipi va tavsifnomalarini **bilishi va foydalana olishi.**
- transport vositalarining elektr jihozlariga taalluqli asosiy tizim va agregatlarini tavsifnomalarini olish va tahlil qilish;
- transport vositalarining elektr jihozlarini nosozliklarini aniqlash va bartaraf qilish;
- transport vositalarining elektr jihozlarning texnik holatini aniqlash va tahlil qilish bo'yicha **ko'nik**

malgarga ega bo'lishi kerak.

III. Ta'lim texnologiyalari va uslublari

Fanni o'qitishda an'anaviy usullar bilan bir vaqtda yangi texnologiyalardan foydalanish samarali bo'ladi. Bu ishda talabning mustaqil ishini to'g'ri tashkillashtirishga intilish lozim; o'qitilishning elektron vositalari, internet orqali olinadigan ma'lumotlar, elektron darsliklar; interaktiv usuldan foydalanish; ekspress

so'rovlar; texnik vositalarni qo'llash va boshqa usullardan foydalanish orqali amalga oshiriladi. O'qitish uchun darsliklar, o'quv qo'llanmalar, ma'ruza matnlari, anamatsiyalar, amaliy mashg'ulot darslarida mos ravishdagi ilg'or pedagogik texnologiyalardan: munozara, jamoaviy muhokama yoki muammolar ruyxatini tuzish, vaziyatni o'rganish, tahlil qilish, bahs yoki munozaralar olib borish, tanqidiy fikrlash, rolli o'yinlar, kichik guruhlarda ishlash, aqliy hujum, klaster (tutam, bog'lam), baliq skeleti, FSMU, bumerang, "T-sxema", blits-so'rov, "Nima uchun?" texnologiyalari, ma'ruza mashg'uloti- BBXB (Bilaman, bilishni xohlayman, bilib oldim), konseptual va insert javoblaridan keng foydalaniladi.

Fan buyicha ma'ruza matnlarini tayyorlashda chet mamlakatlar, jumladan Hamdustlik mamlakatlarida yangi chop etilib. "Internet" tizimi orqali tarqatilgan elektron darsliklar, o'quv qo'llanmalar va ma'ruza matnlaridan foydalaniladi.

Amaliy mashg'ulotlarda mashinalarning ischi qismlari, ularning tuzilishi va ishlash prinsipini hamda ularning animatsiya ko'rinishida va fan bo'yicha savol javoblardan, laboratoriya mashg'ulotlarida mashina va jihozlardan foydalaniladi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. Bu ta'lim o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to'laqonli rivojlanishlarini ko'zda tutadi. Bu esa ta'limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog'liq o'qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondoshuv. Ta'lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o'zida mujassam etmog'i lozim: jarayonning mantiqiyli, uning barcha bo'g'inlarini o'zaro bog'langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondoshuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatini aktivlashtirish va intensivlashtirish, o'quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo'naltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Dialogik yondashuv. Bu yondoshuv o'quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o'z-o'zini faollashtirishi va o'z-o'zini ko'rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e'tiborni qaratish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta'lim. Ta'lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish orqali ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni obektiv qarama-qarshiligi va uni hal etish usullarini, dialektik mushohadani shakllantirish va rivojlantirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda qo'llashni mustaqil ijodiy faoliyati ta'minlanadi.

O'qitishning usullari va texnikasi. Ma'ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallash), muammoli ta'lim, keys-stadi, pinbord, loyihalash usullari, amaliy ishlar.

O'qitishni tashkil etish shakllari: dialog, pollilog, muloqot hamkorlik va o'zaro o'rganishga asoslangan frontal, kollektiv va guruh.

O'qitish vositalari: o'qitishning an'anaviy shakllari (darslik, ma'ruza matni) bilan bir qatorda – kompyuter va axborot texnologiyalari.

Kommunikatsiya usullari: tinglovchilar bilan operativ teskari aloqaga asoslangan bevosita o'zaro munosabatlar.

Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blits-so'rov, oraliq va joriy, yakunlovchi mazorat natijalarini tahlili asosida o'qitish diagnostikasi.

Boshqarish usullari va vositalari: o'quv mashg'uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik karta ko'rinishidagi o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirish, qo'yilgan maqsadga erishishda o'qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafaqat auditoriya mashg'ulotlari, balki auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarning nazorati.

Monitoring va baholash: o'quv mashg'ulotida ham, butun kurs davomida ham o'qitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib borish. Kurs oxirida test topshiriqlari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baholanadi.

IV. Fan tarkibi (ma'ruza mashg'ulotlari)

№	Mavzu, bo'lim nomi	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Mashg'ulot	Mustaqil ish
1.	<p>Kirish. Elektr jihozlari va elektron tizimlarni transport vositalarining samarali ishlatishdagi ahamiyati va o'rni.</p> <p>O'zbekistonda avtomobilsozlik sanoatini rivojlantirishning ahvoli va istiqbollari. Elektr jihozlari va elektron tizimlarning transport vositalarining ishlash unimdorligini oshirish, yonilg'i sarfini va atrof muhitga zararli ta'sirini kamaytirish, harakat xavfsizligini oshirishdagi tutgan o'rni. Avtomobil elektr jihozlarning rivojlanish istiqbollari, bu sohada ilm-fan va texnika yutuqlari. Elektr jihozlarning avtomobillardagi ishlash sharoitlari.</p> <p>Avtomobil va traktor elektr jihozlarning rivojlanish bosqichlari. Avtomobil va traktorlarni samarali ishlatishda elektr jihozlarning tutgan o'rni. Elektr jihozlarga qo'yiladigan Davlat standarti talablari. Avtomobil va traktor elektr jihozlarning umumiy sxemasi va aloxida funksional tizimlarning vazifalari.</p>	2			6

2.	Avtomobil generatorlari. Elektr ta'minot tizimining tarkibiy sxemasi va uning aloxida elementlarini vazifalari. Elektr ta'minot tizimiga kiruvchi asboblarning tahlili. Generatorlarining turlari va ularning texnik tavsifnomasi. O'zgaruvchan tok generatorlarining tuzilishi va ishlash prinsipi. Generatorlarda induksiya bilan 3 fazali o'zgaruvchan tokni to'g'rilash tamoyillari. To'g'rilangan tok va kuchlanishning o'rtacha qiymatlari. Generatorlarining elektr tavsifnomalari.	4	4	6
3.	Generator kuchlanishini avtomatik rostdash. O'zgaruvchan tok generatorlarining mavjud konstruksiyalariga o'ziga xos tamoyillari. Kompakt (ixcham) tuzilishga ega bo'lgan va kontaktsiz o'zgaruvchan tok generatorlari. Har-xil turdagi avtomobil generatorlarining afzallik va kamchiliklari.	4	4	8
4.	Akkumulyatorlar batareyasi. Akkumulyatorlar batareyasining tuzilishi va konstruksiyasining o'ziga xos tomonlari. «Xizmat ko'rsatilmaydigan» va «Kam xizmat ko'rsatiladigan» akkumulyatorlar. Akkumulyatorlar batareyasining belgilanishi. Kurg'oshin-kislotali akkumulyatorlardagi kimyoviy jarayonlar va ularda elektr yurituvchi kuchning (EYUK) hosil bo'lish mexanizmi. Akkumulyatorlarning razryalanishi va zaryadlanishi. Akkumulyatorlar batareyasining konstruktiv turlari va tuzilishi. Alohida qopqoqqa ega bo'lgan batareyalar. Plastinkalar. Umumiy qopqoqli akkumulyatorlar batareyasi.	6	6	6
5.	Avtomobil startyorlari. Ishga tushirish tizimining tarkibiy sxemasi va tahlili. Starterlarning tuzilishi, ishlash prinsipi va konstruksiyasining o'ziga xos tomonlari. Ichki reduktorli va doimiy magnitdan uyg'otiluvchi starterlar. Motorni ishga tushirish sharoitlari. Motor tirsakli valining aylanishga qarshilik momenti va uni aniqlash usullari. Sovuq holatdagi motorni ishga tushirishning minimal aylanishlar chastotasi.	2	6	6

6.	Startyor elektrodvigatelining elektromexanik tavsifnomasi. Starter elektrodvigatelining elektromexanik tavsifnomasi. Starter zanjirida kuchlanish pasayishining uning elektromexanik tavsifnomasiga ta'siri. Motorning ishga tushirishni yengillatuvchi moslamalar. Ishga tushirish tizimining diagnostik ko'rsatkichlari. Ishga tushirish tizimi asboblarga xizmat ko'rsatish, ularni rostdash va ishlatisht.	2	2	6
7.	Kontaktli o't oldirish tizimi. Benzinli dvigatellarning o't oldirish tizimini tarkibiy sxemasi va uning tahlili. O't oldirish tizimining turlari. Kontaktli o't oldirish tizimining umumiy sxemasi va ishlash prinsipi. O't oldirish tizimidagi ishchi jarayon. O't oldirish tizimining elektr tavsifnomalari va ularni yaxshilash usullari. O't oldirishni ilgarilatish burchagi va uni aniqlovchi omillar. O't oldirishni ilgarilatish burchagini rostdash usullari. Kontaktli o't oldirish tizimi jihozlarning tuzilishi. O't oldirish g'altaklari, uzg'ich-taqsimlagichlar. Kontaktli o't oldirish tizimining kamchiliklari.	2	6	6
8.	Elektron o't oldirish tizimlari. Elektron o't oldirish tizimlarining turlari va ularning tahlili. Kontakt-tranzistorli o't oldirish tizimining amaliy sxemasi va uning ishlashi. Kontakt-tranzistorli o't oldirish tizimida ishlatilgan jihozlar tuzilishining o'ziga xos tomonlari. Kontakt-siz-tranzistorli o't oldirish sistemasi amaliy sxemalari. Magnitoelekt, Xoll datchiklari o'rnatilgan kontakt-siz-tranzistorli o't oldirish tizimlari. Kontaktsiz o't oldirish tizimlarida qo'llanilgan jihozlar tuzilishining o'ziga xos tomonlari.	2	4	6
9.	Mikroprocessorli o't oldirish tizim. Mikroprocessorli o't oldirish tizimlarining tarkibiy sxemasi va ularni ishlash prinsipi. Yuqori kuchlanishli elektron (statik) taqsimlash tizimlari. Ekspluatatsiyada o't oldirish tizimlarini diagnostika qilish. O't oldirish tizimlaridagi nosozliklar. O't oldirish asboblarga xizmat ko'rsatish va ularni rostdash.	2	2	6

10.	O't oldirish shamlari. O't oldirish shamlarining dvigatelda ishlash sharoitlari. O't oldirish shamlarining tuzilishi va uning o'ziga xos tomonlari. O't oldirish shamlarining issiqlik tavsifnomasi. Chug'lanish soni. Shamlarning belgilanishi. O't oldirish shamlarining rivojlanish istiqbollari.	2	2	6
11.	Nazorat - o'lovch asboblari. Axborot-diyagnostik tizimning vazifasi va uning asosiy ko'rsatkichlari. Nazorat-o'lovch asboblarning vazifasi va ishlash prinsipiga ko'ra bo'linishi. Asboblarga bo'lgan talablar va ularning ish sharoitlari. Temperatura va bosimni o'lovch asboblari. Dvigatelning moylash tizimidagi bosim, sovutish tizimidagi temperatura va boshqa parametrlarning avariya qiymati haqida darak beruvchi asboblari. Yonilg'i sathini o'lovch asboblari. Akkumulyatorning zaryad rejimini nazorat qiluvchi asboblari. Avtomobilning harakat tezligi, dvigatel tirsakli valining aylanish chastotasini nazorat qiluvchi asboblari. Taxograflar.	4	4	6
12.	Bordagi nazorat tizimlari. Yo'lni yoritishning mavjud tizimlari, ularning texnik tavsifnomasi, yoritilganlik meyorlari. Bosh yoritish faralarini tuzilishining o'ziga xos tomonlari. Gomofokal, ellipssimon va yorug'lik diodlari asosidagi faralar. Tumanga qarshi faralar va projektorlar.	2	2	6
13.	Bosh yoritish faralari. Yorug'lik-darak berish asboblarning turlar va ularning meyoriy tavsifnomalari. Gabarit chiroqlari. Tormozlanish va burilish darakchilari. Yorug'lik-darakchi asboblarning tuzilishi. Avtomobil lampalari. Galogen va ksenon lampalarning tuzilishi va ishlashining o'ziga xos tomonlari. Eksploatatsiyada faralarni rostdlash. Avtomobillarda yorug'lik fonarlarni joylashtirish qoidasi.	2	4	6
14.	Yorug'lik darakchilari va avtomobil lampalar. Yorug'lik-darak berish asboblarning turlar va ularning meyoriy tavsifnomalari. Gabarit chiroqlari. Tormozlanish va burilish darakchilari. Yorug'lik-darakchi asboblarning tuzilishi. Avtomobil lampalari. Galogen va ksenon lampalarning tuzilishi va ishlashining o'ziga xos tomonlari. Eksploatatsiyada faralarni rostdlash. Avtomobillarda yorug'lik fonarlarni joylashtirish qoidasi.	2	6	6

15.	Avtomobil dvigatellarini elektron boshqarish. Majburiy salt ishlash ekonomazerini elektron boshqarish. Avtomobil dvigatellarida yonilg'i purkashmi elektron boshqarish:K- Jetronik, KE-Jetronik, L-Jetronik, Mono-Jetronik yonilg'i purkash tizimlari. Yonilg'i purkash va o't oldirishni birgalikda boshqarish: Motronik tizimi. Yonilg'ini bevosita silindrlarga purkash tizimi. Datchiklar va ijro mexanizmlari. Temperatura, bosim, detanatsiya, dvigatel tirsakli valini aylanishlar chastotasi va holati, kislorod kondensatsiyasi, yonilg'ini purkash datchiklari va havo sarfini o'lchash asboblari.	4	4	6
16.	Avtomobilni tormozlash va harakatlanish jarayonini elektron boshqarish tizimi. Antiblokirovkali tormoz tizimining vazifasi, turlari. Gidravlik antiblokirovkali tormoz tizimining tuzilishi va ishlash prinsipi. G'ildiraklarning blokirovkalanishiga qarshi ABS (Anti Bloc Sistem), g'ildiraklarning joyida aylanishiga qarshi ASC (Anti Slip Control), avtomobilni harakatini barqarorlashiruvchi ESP (Electronic Stability Programm) tizimlar haqida tushuncha.	2	4	6
17.	Yordamchi elektr jihozlar. Yordamchi jihozlar: yuritma elektrodvigatellari, oyna tozalagichlar, tovush signallari. Transport vositalarida qo'llaniladigan o'chirgichlar, almashlab ulagichlar, rele va boshqa ko'rinishdagi kommutatsiya jihozlarining turlari. Elektr jihoz sxemalarida ishlatiladigan ulagichlarning turlari. Past va yuqori kuchlanishi o'tkazgich simlarning texnik tavsifnomalari. Multepleks tizimi. Avtomobil elektr zanjirlarini avariya rejimlaridan himoya qilish usullari. Rele va saqlagichlar bloki.	2	2	6
18.	Jami	46	60	104

“Avtomobilarning elektr jihozlari va elektron tizimlari” fani bo‘yicha ma’ruza mashg‘ulotining kalendar rejası

№	Ma’ruza mavzulari	Dars soatlari hajmi
	5-6 semestrilar	
1.	Kirish. Elektr jihozlari va elektron tizimlarni transport vositalarining samarali ishlatishdagi ahamiyati va o‘rni	2
2.	Avtomobil generatorlari	4
3.	Generator kuchlanishini avtomatik rostdash	4
4.	Akkumulyatorlar batareyasi	6
5.	Avtomobil startyorlari	2
6.	Startyor elektrodvigatelning elektromexanik tavsifnomasi	2
7.	Kontaktli o‘t oldirish tizimi	2
8.	Elektron o‘t oldirish tizimlari	2
9.	Mikroprossessorli o‘t oldirish tizim	2
10.	O‘t oldirish shamlari	4
11.	Nazorat – o‘lchov asboblari	2
12.	Bordagi nazorat tizimlar	2
13.	Bosh yoritish faralari	2
14.	Yorug‘lik darakhilari va avtomobil lampalar	2
15.	Avtomobil dvigatellarini elektron boshqarish	4
16.	Avtomobilni tormozlash va harakatlanish jarayonini elektron boshqarish tizimi	2
17.	Yordamchi elektr jihozlari	2
	Jami:	46 soat

Ma’ruza mashg‘ulotlari multimedia vositalari bilan jihozlangan auditoriyalarda yoki masofaviy ta’lim platformasida onlayn tarzda akademik guruhlarga o‘tiladi.

V. LABORATORIYA MASHG‘ULOTLARI

№	Laboratoriya mashg‘ulotlar mavzulari		Dars soatlari hajmi
	5,6-semestrilar		
1.	O‘zgarmas tok generatorlarining tuzilishini o‘rganish va ularni ishga tayyorlash		2
2.	O‘zgaruvchan tok generatorlarining tuzilishini o‘rganish va ularni ishga tayyorlash		2
3.	Kuchlagnish rostdagichlarini tuzilishini o‘rganish va ishga tayyorlash		4
4.	Xizmat ko‘rsatiladigan akkumulyatorlar batareyasini tuzilishini o‘rganish		2
5.	Xizmat ko‘rsatiladigan akkumulyatorlar batareyasini tuzilishini o‘rganish		2
6.	Akkumulyatorlar batareyasini zaryadlash jihozlari tuzilishini o‘rganish va ishga tayyorlash		2
7.	Statyorlarni tuzilishini o‘rganish va ishga tayyorlash		6
8.	Kontaktli o‘t oldirish tizimini o‘rganish va ishga tayyorlash.		4
9.	Kontakt tranzistorli o‘t oldirish tizimini o‘rganish va ishga tayyorlash		2
10.	Elektron o‘t oldirish tizimi		2
11.	Mikroprossessorli o‘t oldirish tizimini o‘rganish va ishga tayyorlash		4
12.	O‘t oldirish shamlari tuzilishini o‘rganish va ishga tayyorlash		2
13.	Nazorat o‘lchov asboblarning tuzilishini o‘rganish va ishga tayyorlash		4
14.	Yoritish va yorug‘lik darakhilari tuzilishini o‘rganish va ishga tayyorlash		6
15.	Avtomobilning elektron boshqarish tizimlari jihozlari tuzilishini o‘rganish va ishga tayyorlash		4
16.	Avtomobilni tormozlash va harakatlanish jarayonini elektron boshqarish tizimi jihozlari tuzilishini o‘rganish va ishga tayyorlash		4
17.	Avtomobil dvigatellarini elektron boshqarish tizimi jihozlari tuzilishini o‘rganish va ishga tayyorlash		4
18.	Yordamchi elektr jihozlari tuzilishini o‘rganish va ishga tayyorlash		4
	Jami:		60 soat

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada yoki masofaviy ta'lim platformasida onlayn tarzda har bir akademik guruhga alohida o'tiladi. Mashg'ulotlar faol va interfaol usullar yordamida o'tiladi. "Keys stadi" texnologiyasi ishlatiladi, keyslar mazmuni o'qituvchi tomonidan belgilanadi. Ko'rgazmali materiallar va axborotlar multimedia vositalari yordamida o'tiladi.

VI .MUSTAQAQL TA'LIM

№	Mustaqil ta'lim mavzulari	Hajmi
1	Elektr jihozlarni avtomobilni samarali va xavfsiz ishlatishdagi roli. Avtomobil elektr jihozlarning umumiy sxemasi va alohida tizimlari. Elektr jihozlarga qo'yiladigan talablar	2
2	Avtomobilning elektr ta'minot tizimi. Oddiy tuzilishga ega bo'lgan avtomobil generatorining tuzilishi va ishlashi.	2
3	Generatorning elektr tavsifnomasi. Kompakt va kontaktsiz generator larning tuzilishining o'ziga xos tomonlari	2
4	Generator kuclilanishini roslashning asosiy prinsipi. Elektromagnit kuclanish roslagiehlari	4
5	Kontakt-tranzistorli, kontakt-siz-tranzistorli va integral kuclanish roslagiehlari	2
6	Oddiy tuzilishga ega bo'lgan akkumulyatorlar batareyasining tuzilishi	2
7	"Xizmat ko'rsatilmaydigan" va "kam xizmat ko'rsatiladigan" va AGM texnologiyasi bo'yicha yaratilgan akkumulyatorlar ishlashi	4
8	Akkumulyatorlarning asosiy ko'rsatkichlari, razryad va zaryad, voli- amper tavsifnomalari	4
9	Akkumulyatorlarning asosiy nosozliklari va ulami bartaraf qilish. Akkumulyatorlarni zaryad qilish usullari, afzallik va kamchiliklari	2
10	Ichki yonuv motorlarini ishga tushirish sharoitlari	2
11	Avtomobil startyorlarini tuzilishi va ishlashi.	4
12	Ichki reduktorli va doimiy magnitdan uyg'otiladigan startyorlar.	4
13	Startyor elektrodvigatelini elektromexanik tavsifnomasi	2
14	Benzinli motorlarning o't oldirish tizimlarining turlari, ularga qo'yiladigan talablar va asosiy ko'rsatkichlari	2
15	Kontaktli o't oldirish tizimi va undagi ishehi jarayon	4
16	Kontakt-tranzistorli va kontakt-siz-tranzistorli o't oldirish tizimlari	4
17	Mikroprotessorli o't oldirish tizimi. Yuqori kuclilanishni statik taqsimlash usullari	4

18	O't oldirish shamlari	4
19	Avtomobilidagi harorat, bosim va yonilg'i sathini o'lchash asboblari	4
20	Avtomobilida akkumulyatorlarni zaryad rejimini nazorat qilish, tezlik va motorning aylanishlar chastotasini o'lchash asboblari	4
21	Avtomobilning bosh yoritish faralarida yorug'likni taqsimlanish prinsiplari. Gomofokal va elleptik faralarning optik tizimlari.	4
22	Bosh yoritish faralari va yorug'lik darakchilarining turlari va tuzilishi. Avtomobil lampalari	4
23	Avtomobil motoridagi majburiy salt ishlash ekonomayzerini elektron boshqarish	4
24	Avtomobil motoridagi majburiy salt ishlash ekonomayzerini elektron boshqarish	4
25	Benzinli motorlarda yonilg'i purkashni elektron boshqarish tizimlari: L-Jetronic, Mono - Jetronic, Motronic	4
26	Integral mikrossxemalardagi elektron kuclanish reguliyatorlari	4
27	Elektr jihozlarni avtomobilni samarali va xavfsiz ishlatishdagi roli. Avtomobil elektr jihozlarning umumiy sxemasi va alohida tizimlari. Elektr jihozlarga qo'yiladigan talablar	2
28	Avtomobilning elektr ta'minot tizimi. Oddiy tuzilishga ega bo'lgan avtomobil generatorining tuzilishi va ishlashi.	2
29	Generatorning elektr tavsifnomasi. Kompakt va kontakt-siz generator larning tuzilishining o'ziga xos tomonlari	2
30	Generator kuclilanishini roslashning asosiy prinsipi. Elektromagnit kuclanish roslagiehlari	2
31	Kontakt-tranzistorli, kontakt-siz-tranzistorli va integral kuclanish roslagiehlari	2
32	O't oldirishning electron tizimi	2
33	Transistor tizimli o't oldirish tizimining ish jarayoni	2
34	Transmissiyaning electron boshqarish	2
35	Generatör diagnostikasi uchun ro'yxatga olish vositalaridan foydalanish	2
	Jami	104

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha magistrantlar tomonidan referatlar tayyorlanadi va uni taqdimoti tashkil etiladi. Masofaviy ta'limda o'qituvchiga turli xil elektron ko'rinishdagi (rasm, audio va video formatda, tirii xil kompyuter dasturlari orqali) topshirishi mumkin.

VI. Talabalar bilimini baholash mezonlari va kreditlarni olish uchun talablar

Fanga oid nazariy materiallar ma'ruza mashg'ulotlarini ma'ruzalarda ishurok etish va kredit-modul platformasi orqali ma'ruzalarni mustahkamlash hamda belgilangan test savollariga javob berish orqali amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha amaliy ko'nikmalar hosil qilish va o'zlashtirish mashg'ulotlarga to'liq ishtirok etish va modul (Hemis) platformasi orqali topshiriqlarni bajarish natijasida nazorat qilinadi.

Mustaqil ta'lim mavzulari modul platformasi orqali berilgan mavzular bo'yicha topshiriqlarni bajarish (test, referat va boshqa usullarda) bajariladi.

Fan bo'yicha talabalar test usulida oralik nazorat va og'zaki (yoki test) usulida yakuniy nazorat topshiradilar.

Fan dasturida berilgan baholash mezonlari asosida fanni o'zlashtirgan talabalarga tegishli ta'lim yo'nalishi (magistratura mutaxassisligi) o'quv rejasida ushbu fanga ko'rsatilgan kredit beriladi.

VII. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar xamda axborot manbaalari**

Asosiy adabiyotlar

1. Mahmudov G'N. Avtomobilarning elektr va elektron jihozlari. Darslik. 3-chi nashr, Toshkent, Premium Poligraphy, 2018y., 316 b.
2. Tom Denton. Automobile Electrical and Electronic Systems. Linacre House, Jordan Hill, Oxford OX2 8DP 200 Wheeler Road, Burlington, Third edition, 2012 y., 740 p.
3. Bonnick, Allan W.M. Automotive computer controlled systems: diagnostic tools and techniques. Typeset in 11/13pt Garamond by Laser Words, Madras, India Printed and bound in Great Britain, 2011 y., 266 p.
4. Yutt B.E. "Elektroo'roqodobaniye avtomobilney". Uchebnyk dlya studentov bisshix uchebnyx zabyedeniy, 4-ye izdaniye, Moskba, Transport, 2006r. 440 s.
5. Akimov S.B., Chijikov Y.P. Elektroo'roqodobaniye avtomobilney, Moskba, Za rulem, 2007r. 336 s.

6.2. Qo'shimcha adabiyotlar

6. Mirziyoyev SH.M. Oliy ta'limni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. Prezident qarori PQ № 2909, 20.04.2017 y.
7. Mahmudov G'N. Avtotransport vositalarning elektr jihozlari. Kasb hunar kollej talabalari uchun darslik. 2 - chi nashr. Toshkent, Ilm ziyo, 2016y. 264 b.
8. Mahmudov G'N. Zkhrillaev H.F. Avtomobil dvigateli va boshqa agregatlarini elektron boshqarish. Kasb hunar kollej talabalari uchun o'quv qo'llanma. 2 - chi nashr. Toshkent, Ilm ziyo, 2014y. 120b.

9. John F. Kershaw, Ed.D., James D. Halderman. Automotive electrical and electronic systems. Upper Saddle River, New Jersey, Columbus, Ohio. 2007 y. 353 p.
10. Robert Bosch GmbH. Bosch Automotive Electrics and Automotive Electronics Systems and Components, Networking and Hybrid Drive. 5th Edition. Springer Vieweg, Plochingen, Germany, 2014 y. 530 p.

11. Danov B.A. Sistema uprasleniya zajiraniyem avtomobilnix dsirateley. Moskba, G'oryachaya liniya-Telekom, 2005r.-184 s.

12. Tranter A., Elektricheskoye o'roqodobaniye avtomobilney. Sankt-Peterbur, SP6:Alfamer Pa6lilshinr, 2003r.-288 s.

13. Danov B.A. Elektronniye sistemi uprasleniya inostrannix avtomobilney. Moskba, G'oryachaya liniya-Telekom, 2002r.-224 s.

14. X.Sira, S.Midzutani. Bayedeniye v avtomobilniyu elektroniku. Perevod s yaponskoro. Moskba, Mir, 1989.

15. Sosnin D.A., Yakonlen B.F. Nonyeyshiy avtomobilniye elektronniye sistemi., Moskba, Solon-Press, 2005 r.- 240 s.

6.3. Elektron resurslar:

1. www.uzavtosanoat.uz
2. www.amastercar.ru
3. books.google.com
4. www.motortalk.ru
5. www.autoustroistvo.ru
6. www.autonet.ru
7. www.twirpx.com
8. www.mirknig.su
9. www.amazon.com
10. dupont.com
11. sprinder.com
12. sprinder.com

Fanning sillabusi Muhandislik-texnikasi fakulteti Uslubiy Kengashining 2022 yil "26" 08 dagi "1" -sonli yig'ilishi, institut Uslubiy Kengashining 2022 yil "29" 08 dagi "1" -sonli yig'ilishida ko'rib chiqilgan va ma'qullangan.

Fan (modul) uchun mas'ullar:

- Toirov I.J. - "Qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalashirish va servis" kafedrasi dotsenti, t.f.n.
- Maxamov X. - Qarshi davlat universiteti dotsenti
- Azizov Sh. - QarMI, TVM kafedrasi dotsenti